

1821 και Παιδική/Εφηβική Λογοτεχνία

Αγαπητές αναγνώστριες και Αγαπητοί αναγνώστες

Είναι γνωστό ότι με αφορμή ιστορικά και άλλα γεγονότα, επετειακά ή επίκαιρα, παρατηρείται μια κινητικότητα γύρω από ένα γεγονός με εκδηλώσεις κάθε είδους αλλά και με σχετικές εκδόσεις. Με αφορμή τα 200 χρόνια από την Επανάσταση του 1821 στον εκδοτικό χώρο, λίγο πριν από το 2021 έως και σήμερα, σημειώνεται πληθώρα τίτλων, είτε αυτοί απευθύνονται σε ενήλικες είτε σε παιδιά και εφήβους. Στόχος των εκδόσεων είναι η ενημέρωση του αναγνωστικού κοινού, η ανάδειξη πτυχών της επανάστασης και η προβολή καθοριστικών στιγμών και αποφάσεων.

Εστιάζοντας στους τίτλους των βιβλίων για παιδιά και εφήβους διαπιστώνει κανείς ότι πρόθεση των συγγραφέων που καταπιάνονται με το 1821 είναι η ανάδειξη της προσωπικότητας, της δράσης των αγωνιστών και των ηρώων της επανάστασης, των προσώπων που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο την περίοδο αυτή, αλλά και τις συνθήκες μέσα στις οποίες έδρασαν.

Μελετώντας σχετικούς τίτλους με τυχαία δειγματοληψία διαπιστώνουμε ότι:

- Η πλειοψηφία ανήκει στην κατηγορία των αφηγηματικών βιβλίων γνώσεων. Δηλαδή οι συγγραφείς αξιοποιούν βασικά στοιχεία της αφήγησης(αφηγητής, χαρακτήρες κλπ) για να προβάλουν το ιστορικό γεγονός/πρόσωπο ή να δώσουν πληροφορίες¹.
- Οι ιστορίες είναι είτε κείμενα ενός συγγραφέα είτε συλλογικά βιβλία. Κάποια είναι σε έμμετρη αφήγηση αλλά τα περισσότερα υιοθετούν την πρόζα. Παράδειγμα συλλογικού τόμου που δεν ανήκει στη κατηγορία του βιβλίου γνώσεων είναι το *21+1 συγγραφείς γράφουν και καλλιτέχνες εικονογραφούν για το 1821*, (επιμ. Μ. Ντεκάστρο-Ε. Σβορώνου, Παπαδόπουλος)όπου τα κείμενα χαρακτηρίζονται από λογοτεχνικότητα, ξεφεύγουν από την επανάληψη παρουσίασης γνωστών ηρώων της επανάστασης και αναδεικνύουν απλές αλλά σημαντικές και άγνωστες στιγμές της επανάστασης, του θάρρους ανώνυμων και τη δράση τους. Στον ίδιο τόμο ανάμεσα στα αφηγηματικά κείμενα υπάρχουν και δυο με τη μορφή του graphic novel/comic.
- Η συμμετοχή της γυναίκας στην επανάσταση είναι παρούσα αλλά περιορισμένη και εστιασμένη σε γνωστά ονόματα όπως η Μαντώ Μαυρογένους και η Μπουμπουλίνα²
- Τα περισσότερα βιβλία έχουν έντονο το στοιχείο της εικονογράφησης χωρίς όμως να ανήκουν απαραίτητα στη κατηγορία του εικονογραφημένου βιβλίου. Η εικονογράφηση συνήθως έχει διακοσμητικό χαρακτήρα ή ακολουθεί το κείμενο και σε μικρότερο βαθμό προσφέρει ευκαιρία για συνομιλία με το κείμενο και ερμηνεία κενών αυτού.
- Κάποια βιβλία συνοδεύονται στο τέλος από γλωσσάρι προκειμένου να δοθούν ερμηνείες λέξεων που αναφέρονται στο κείμενο, όπως η λέξη σπλαρχηγός, ραγιάς, κ.α.
- Για να επικυρωθεί η ορθή πληροφορία για τα γεγονότα σε κάποια βιβλία

¹ Η Φιλική Εταιρεία, Γ. Χατζή&Π.Χριστουλιάς, Καστανιώτης, *Το πρώτο Σύνταγμα της Ελλάδας για παιδιά*, Χρ. Δημόπουλος, Ψυχογιός.

² Εξάιρεση η παρουσίαση της δράσης και του θάρρους ενός απλού κοριτσιού στο βιβλίο *21+1 συγγραφείς γράφουν και καλλιτέχνες εικονογραφούν για το 1821*, επιμ. Μ. Ντεκάστρο-Ε. Σβορώνου, Παπαδόπουλος, με το κείμενο «Και Μαριώ...και Ζαφείρης» σελ. 26.

προβάλλεται η συμμετοχή ιστορικού συμβούλου της έκδοσης³.

- Η σκιαγράφηση των ηρώων, αφενός αναδεικνύει την ανδρεία και τη δράση τους, αφετέρου παρουσιάζει την γήινη πλευρά των προσώπων χωρίς κομπασμούς, υπερβολές και έτσι αναδεικνύεται η γέννηση του θάρρους και της τόλμης σε έναν απλό άνθρωπο. Γενικά απουσιάζουν κραυγαλέες αναφορές με στόχο την εθνική έπαρση. Η αφήγηση μεθοδεύεται ώστε η όποια έμμεση πρόθεση τόνωσης του εθνικού φρονήματος να προκύπτει στον αναγνώστη μέσα από την κριτική σκέψη και από τον θαυμασμό για τα κατορθώματα και την τόλμη των ηρώων.
- Η πλειοψηφία των βιβλίων απευθύνεται σε παιδιά 6 χρονών μέχρι και τη μέση σχολική ηλικία.
- Οι βιογραφίες⁴ ηρώων και γενικά αφηγήματα για μεγαλύτερα παιδιά είναι λιγοστά.⁵

Το περιοδικό *KEIMENA* προχώρησε στο παρόν αφιέρωμα για το 1821 αναζητώντας τους τρόπους με τους οποίους η Επανάσταση καταγράφεται στο παιδικό βιβλίο και παραθέτει όχι μόνο άρθρα και μελέτες, όπως είθισται, αλλά συμπεριλαμβάνει και τον λόγο δημιουργών συγγραφέων που ασχολήθηκαν με το θέμα αυτό.

Η Καθηγήτρια του ΤΕΠΑΕ του ΑΠΘ **Μένη Κανατσούλη**, υπογράφει το άρθρο *Λογοτεχνικές αφηγήσεις για παιδιά και 1821: Άνθρωποι και υπεράνθρωποι*, το οποίο αναφέρεται στα βιβλία που αφορούν την Επανάσταση του 1821 και επιχειρεί μια ιστορική αναδρομή από την εποχή που η Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά προκήρυξε διαγωνισμό για τη συγγραφή ιστορικών μυθιστορημάτων για πρώτη φορά μέχρι και τις μέρες μας. Επιχειρεί να αναδείξει τις συγγραφικές προσεγγίσεις για τους αγωνιστές και συντελεστές της Επανάστασης αλλά και τα ίδια τα γεγονότα στο είδος του ιστορικού μυθιστορήματος αλλά και σε συγκεκριμένα βιβλία άλλης κατηγορίας αξιοποιώντας τις απόψεις θεωρητικών όπως η Ashley Reese, Maurice Halbwachs, Laura Aról.

Η **Αλεξάνδρα Κ. Ζερβού**, Καθηγήτρια στο Π.Τ.Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Κρήτης με το άρθρο της *Δεικονικές και διαφηγηματικές αναπλάσεις της Ιστορίας: Η παιδαγωγική διαμεσολάβηση στο έργο της Σοφίας Ζαραμπούκα, «1821 Επανάσταση»*, προχωρεί σε μια αναγνωστική πρόταση στο προαναφερθέν βιβλίο με άξονες τη θεωρία της Λογοτεχνίας, του εικονοκειμένου, αλλά και την ιστορική προσέγγιση. Στο βιβλίο ανιχνεύει τις τεχνικές της «παιδαγωγικής διαμεσολάβησης» που υιοθετεί η Ζαραμπούκα, ως δημιουργός, οι οποίες και εξυπηρετούν την ιστορικότητα του έργου.

Ο **Ζαφείρης Νικήτας**, Διδάκτωρ Θεατρολογίας του ΑΠΘ και μεταδιδακτορικός ερευνητής, στο άρθρο του *Ηρωϊκοί τύποι στη δραματολογία για παιδιά με θέμα το 1821*, διερευνά την Επανάσταση σε οκτώ έργα δραματολογίας για παιδιά από τον Μεσοπόλεμο μέχρι σήμερα. Συγκεκριμένα μελετά και παρουσιάζει έργα των: Βασίλη Ρώτα, Ευφροσύνης Λόντου-Δημητρακοπούλου, Στέλιου Σπεράντσα, Αντιγόνης Μεταξά-Κροντηρά, Κώστα Κροντηρά, Νικόλαου Σκόπα, Χάρη Σακελλαρίου και Γιώργος Σουρούνη. Εξετάζει πάνω από τριάντα έργα τους με θέμα την Επανάσταση του 1821. Έργα που διέπονται από παιδαγωγικούς στόχους, στα οποία «συγκροτείται μια τυπολογία ηρωισμού».

³ Όπως στη σειρά «Μικρές ελληνικές ιστορίες» εκδόσεις Καστανιώτης.

⁴ Μαρία Σκιαδαρέση, *Σαν άνεμος Λόρδος Μπάιρον*, Πατάκης

⁵ Λίλη Λαμπρέλλη, *Έντεκα μέρες του Απρίλη 1826*, Πατάκης

Η **Ρόζη Αγγελάκη**, Ιστορικός, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια του Α.Π.Θ., εστιάζει στο είδος του Βιβλίου Γνώσεων και διερευνά τους τρόπους με τους οποίους στο βιβλίο *Ρήγας Φεραίος* της σειράς «Μικρές ελληνικές ιστορίες» (Καστανιώτης, 2020), η συγγραφέας Γιολάντα Χατζή με την επιστημονική συμβολή της ιστορικού Χριστίνας Κουλούρη, αλλά και του εικονογράφου Πέτρου Χριστούλια, διαχειρίζεται την παροχή γνώσεων, πληροφοριών, πολιτισμικών στοιχείων, μνήμης και άλλων, σε παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας.

Η **Τσιβούλη Θεοδώρα**, Υπ. Διδάκτορας του ΠΤΠΕ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, με το άρθρο της *Ο εορτασμός της επετείου της επανάστασης του 1821 μέσα από «το ρόδι: το περιοδικό για παιδιά»*, επιχειρεί να σκιαγραφήσει τις αναφορές στην επανάσταση του 1821 στο ιστορικό περιοδικό για παιδιά της δεκαετίας του 1970 και γενικότερα στον εορτασμό της εθνικής επετείου της 25^{ης} Μαρτίου. Η αρθρογράφος προχωρεί σε κατηγοριοποίηση υλικού ως προς τα είδη των κειμένων και τα είδη της ψυχαγωγικής ύλης.

Στη συνέχεια δυο καταξιωμένες και βραβευμένες δημιουργοί/συγγραφείς, η **Μαρίζα Ντεκάστρο** και η **Αγγελική Δαρλάση** «εξομολογούνται» την τέχνη τους και την τεχνική τους. Η Μ. Ντεκάστρο στο κείμενο της *Βιβλία γνώσεων για το 1821 Προσωπική ματιά και συγγραφικές στρατηγικές*, αποκαλύπτει τον τρόπο με τον οποίο αρθρώνει το περιεχόμενο και οργανώνει την ύλη και γενικά πώς σχεδιάζει το είδος των βιβλίων με τα οποία ασχολείται και για τα οποία έχει βραβευτεί, τα ιστορικά βιβλία γνώσεων. Στο συγκεκριμένο κείμενο θα αναφερθεί σε δυο από αυτά: *Ένας κόσμος σε κίνηση* (Καλειδοσκόπιο, 2017) και *24 εικόνες για την Επανάσταση του 1821, Μακρυγιάννης και Ζωγράφος, ένας αγωνιστής και ένας καλλιτέχνης* (Καπόν, 2021).

Η Α. Δαρλάση στο άρθρο της *Στο εργαστήρι της συγγραφέα για το «Οι Μεγάλοι... μικροί-Οι αγωνιστές του 1821*, με αφορμή μια παιδική της ανάμνηση για τον Κολοκοτρώνη, μια συνέντευξη του πρ. Προέδρου της Δημοκρατίας Κ. Στεφανόπουλο, στην οποία αναφέρεται στην παιδική του ηλικία, μας αποκαλύπτει τον τρόπο που σχεδίασε τη σειρά «Οι Μεγάλοι... μικροί» (*Οι Μεγάλοι... μικροί-Οι αγωνιστές του 1821*, Μεταίχμιο). Ο λόγος και των δυο δημιουργών είναι ιδιαίτερης βαρύτητας αφού αφορά την τέχνη την οποία στη συνέχεια μελετούν οι ερευνητές.

Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού εκφράζει τις θερμές ευχαριστίες και στις δυο καθώς και στις προαναφερθείσες αρθρογράφους για τη συμμετοχή τους στο παρόν αφιέρωμα.

Καλή ανάγνωση

Τ.Τσιλιμένη